

CLIL jako jedna z inovativních metod v současném vzdělávání

Mgr. Šárka Vaňková

Potřebu přípravy na život v globalizovaném světě a v prostoru Evropské unie si generace rodičů dnešních dětí uvědomuje více než kdykoliv předtím a děti jsou tak všemi možnými zdroji motivovány učit se cizí jazyky, které budou v budoucnosti pravděpodobně nezbytnou kompetencí nejen pro práci v zahraničí, ale i v České republice. Důležitost znalosti cizích řečí se promítá i do všeobecného vzdělávání, kde jsou, jak vyplývá z novodobých výzkumů, světové jazyky (angličtina a němčina) rodiči, žáky i studenty považovány za nejdůležitější vyučovací předměty na základních i středních školách, zatímco hudební výchova setrvává na nejnižších příčkách. CLIL jako metoda propojující odborný předmět s cizím jazykem by tak mohla uspokojit potřeby spojené s výukou cizích jazyků a zároveň pozvednout stále upadající zájem o hudební výchovu.

Termín CLIL a jeho obsah

CLIL je zkratkou anglického spojení Content and Language Integrated Learning, které lze do češtiny doslovně přeložit jako výuka propojující obsah a jazyk. Volněji se tím však myslí integrovaná výuka jakéhokoliv cizího jazyka do odborného předmětu, přičemž odborným předmětem může být jakýkoliv vyučovací předmět, jehož vzdělávacím obsahem není cizí jazyk, ale jehož vzdělávací obsah je pomocí cizího jazyka zprostředkován. Vznikají tak integrované předměty jako např. matematika s angličtinou, zeměpis s němčinou atd. V našich podmínkách se jedná o hudební výchovu, která je nejčastěji propojována právě s těmito dvěma nejvyučovanějšími cizími jazyky, díky nimž je CLIL považován za jeden z druhů dvojazyčného (bilingvního) vzdělávání.

Zakladatelem metody CLIL je finský vědec David Marsh, který ve své publikaci *Content and Language Integrated Learning (CLIL) at School in Europe* (Integrovaná výuka cizího jazyka a odborného předmětu na školách v Evropě) zdůrazňuje, že se nejedná o výuku v cizím jazyce, jak je někdy pojem mylně vykládán, ale jde o výuku obsahu předmětu

prostřednictvím cizího jazyka a zároveň s cizím jazykem. To znamená, že jazyk zde není cílem jako ve výuce cizích jazyků, ale nástrojem.¹

I když CLIL využívá cizího jazyka jako prostředku k výuce obsahu jiného předmětu, využití mateřského jazyka není opomíjeno, je dokonce přímo doporučováno. Za ideálním stav je považováno žákovo ovládnutí terminologie učiva v obou jazycích. Velmi diskutovanou otázkou je potom poměr použití cizího jazyka a mateřštiny. Z výzkumů uvedených v publikaci *Teaching through a Foreign Language, A Guide for Teachers and Schools to Using Foreign Languages in Content Teaching* (Výuka cizím jazykem, Příručka využití cizího jazyka ve vzdělávacím obsahu pro učitele a školy) vyplývá, že je třeba cizí jazyk použít alespoň ve čtvrtině celkového objemu výuky, aby CLIL výuku pozitivně a prokazatelně ovlivnil, avšak v Evropě je obecně uznáván názor, že ideálním podílem je padesátiprocentní zastoupení cizího jazyka. V žádném případě by neměla výuka metodou CLIL nahrazovat hodiny cizího jazyka, které nejsou na rozdíl od hodin CLIL zaměřené pouze na komunikaci a specifickou slovní zásobu, ale především na zvládnutí gramatických jevů, porozumění psanému, čtenému, slyšenému atd.

Hodiny vedené metodou CLIL vyučuje standardně pouze jeden učitel, i když v zahraničí byly zaznamenány pokusy vyučovat ve třídě CLIL pomocí dvou učitelů, kdy jeden hovořil pouze v mateřském jazyce, zatímco druhý látku překládal. Tato cesta se však ukázala jako naprosto neefektivní, protože CLIL nevyužívá pouze prostý překlad vyučovacího obsahu z jednoho jazyka do druhého, ale má stanovené vyšší cíle.

CLIL ve výzkumech

CLILU integrovanému na druhém stupni základních škol a nižším stupni víceletých gymnázií se začala věnovat větší pozornost v roce 2008, kdy NIDV ve spolupráci s VÚP uskutečnil celorepublikový výzkum prostřednictvím elektronických dotazníků určených všem ředitelům základních a středních škol. Návratnost byla zhruba dvacetiprocentní, kompletně vyplněných dotazníků se vrátilo 966. V roce 2011 provedla tatáž organizace podobný výzkum, který navíc obohatila o dotazníky určené pro pedagogiky cizích jazyků s předpokladem, že jejich znalosti o výuce CLIL budou větší než u učitelů jiných odborných

¹ Hanušová, S. Vojtková, N. *CLIL v české školní praxi*. Brno: Studio Arx, 2011, s. 9.

předmětů. Vedle 484 zúčastněných ředitelů se zapojilo 741 učitelů jak z českých, tak i moravských základních škol a gymnázií.

Dle závěrečné zprávy výzkumu z roku 2008 využívalo výuku CLIL pouze 6% z dotázaných základních a středních škol, zatímco ve výzkumu z roku 2011 byl zaznamenán nárůst o 24%. „*Nejčastějším důvodem, proč metoda není dosud implementována, je z pohledu ředitelů i učitelů nízká úroveň znalosti cizího jazyka u žáků a nedostatek prostoru pro implementaci metody v hodinách samotných. Na straně učitelů také zaznívá výtky, že vlastně nevidí důvod, proč by měli metodu používat.*“² Mimo jiné učitelé kritizují dlouhou a náročnou přípravu na výuku. I když se najdou učitelé zaujímající k metodě CLIL kritický postoj, většina z dosud nezkušených o jeho zavedení uvažuje. Ředitelé chápou jako jeho největší benefit CLILu rozvoj jazykových schopností a dovedností žáků, ve školním vzdělávacím plánu ho má zahrnuto 19% škol.

Do roku 2008 probíhala výuka nejčastěji prostřednictvím anglického jazyka v hodinách matematiky (53%), výtvarné výchovy (31%) a hudební výchovy (29%). Z druhého výzkumu vyplývá, že CLIL je v současné době nejčastěji implementován do hodin českého jazyka a literatury (35%), matematiky (29%), výtvarné výchovy a dějepisu (17%) a hudební výchovy (16%). „*Nejčastěji se tak děje prostřednictvím krátkých vstupů, tematické celky, moduly či přímo projektové dny jsou spíše ojedinělé.*“³

Nejřidší uplatnění metody CLIL se projevilo v posledních ročnících základních škol i gymnázií. Za příčinu je považována příprava na přijímací zkoušky na střední školu či maturitní zkoušku, jež nepochybně podporuje příklon ke klasičtějším výukovým metodám.

V roce 2009, paralelně s výše uvedeným výzkumem, bylo provedeno pod taktovkou Katedry anglického jazyka Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity a Vysočiny Education dotazníkového šetření, jehož záměrem bylo zjistit, jak se k výuce v cizím jazyce staví učitelé, rodiče, žáci a školní rady a jaký je současný stav na českých školách. Dotazníky byly zaslány do deseti škol v Kraji Vysočina, které se zároveň podílely na projektu zvaném *CLIL – Výuka napříč předměty na ZŠ, G a SOŠ* a výukovou metodu si tak mohly samy vyzkoušet. Z 2047

² Kubů, M., Matoušková, P., Mužík, P. *Výzkum implementace metody CLIL v České republice 2011*. [online]. 2011 [cit. 2012-11-20]. *Národní institut pro další vzdělávání*. Dostupné z WWW:

http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CC4QFjAA&url=http%3A%2F%2Fpublikace.nidv.cz%2Fdata%2Fdownload%2F3142840a63d6289f3d3db8b45ffea14%3FcontestID%3D1&ei=_djAUluvMs7DtAbhwYDgCw&usg=AFQjCNGL929YrK-GoFhRQWaZMTHK_Gf8pQ&sig2=uc2qN1_9GgidvbJ3-b44g&cad=rja

³ Tamtéž

oslovených respondentů se aktivně zapojilo 1443: 198 učitelů, 688 žáků, 523 rodičů a 33 členů školních rad ze základních, středních škol a gymnázií.

Až 91% z dotázaných učitelů na základní škole považuje výuku částečně v cizím jazyce za přínosnou, na střední škole je to 73%, na gymnáziu 81%, avšak v průměru pouze 36% učitelů by se mělo zájem do této výuky zapojit, i když jazykově vzdělávat by se mělo zájem až 68%.

75% respondentů z řad žáků uvedlo svou oblibu cizích jazyků a stejné číslo zároveň nepochybuje o významu výuky cizích jazyků, za zcela nevyužitelnou ji považuje 4% respondentů. Část látky v cizím jazyce by uvítalo 65% respondentů (největší se těší u studentů na gymnáziu, kde sdílelo tento názor až 80% respondentů), zatímco 31% respondentů ji shledává jako nepřínosnou.

Na rozdíl od učitelů na základní škole, kteří by nejraději implementovali CLIL do výuky přírodopisu (53%), zeměpisu (47%), dějepisu (25%) a výtvarné výchovy (23%), žáci vidí její potenciál v zeměpise (18%), matematice (13%) a ve výuce ICT (12%).

73% z dotázaných rodičů považuje metodu CLIL za přínosnou a celých 83% by bylo ochotno své dítě finančně podpořit.

Dotazníkové šetření prokázalo, že zavedení výuky některých předmětů v cizím jazyce má velký potenciál na základní škole, kde všechny skupiny respondentů vykazují poměrně pozitivní přístup. Za nejméně přínosný je CLIL považován na středních školách, zatímco na gymnáziích jsou výsledky proměnlivé.

CLIL v hudební výchově

Názory na vhodnost implementace CLILU do jednotlivých odborných předmětů se u učitelů a odborníků poměrně liší. Výzkumy dokazují, že matematika a český jazyk je v současné době v České republice nejvhodnější pro uplatnění této metody, v zahraničí dominuje matematika, dějepis a zeměpis, avšak existuje mnoho zastánců integrace CLILU do uměleckých oborů.

V současné době je pro učitele vytvářen bohatý metodický materiál, přístupný po registraci naprosto bez omezení online. Lze ho nalézt např. na učitelském portálu RVP.cz, avšak mnohem větší výběr má uživatel na novodobém serveru s názvem El-dům, který zavedla v roce 2009 pod názvem *CLIL do škol* Katedra anglického jazyka a literatury Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity. Ve spolupráci s několika vyučujícími ze sedmi škol (ZŠ Březová, ZŠ Komenského a ZŠ Malinovského, Slavkov u Brna, Gymnázium Cheb, Gymnázium Brno Křenová, Gymnázium Integra Brno a Gymnázium Pavla Křížkovského s uměleckou profilací Brno) byl vytvořen projekt, jehož cílem bylo ověřit integraci anglického jazyka do všech předmětů 2. stupně na těchto základních školách a nižším stupni gymnázií. Po dvou letech vznikla ojedinělá databáze příprav na hodiny všech předmětů, doplněná o ozvučenou slovní zásobu, potřebnou pro výuku. Ze 171 příprav na hudební výchovu, jež se ovšem někdy pouze se změnou tématu poměrně nekreativně opakují, lze jmenovat povedené příklady především autorky Mgr. Mileny Tomanové, Ph.D. např. *Symfonický orchestr, Hudební forma či Taneční hudba – techno*.

Celé větné konstrukce a dialog s žáky využívá při práci se svými žáky MgA. et MgA. Zdeněk Vašíček, Ph.D., učitel na základní umělecké škole v Tišnově, absolvent oboru Hudební věda na Filosofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně a Hudební teorie a pedagogika na ostravské univerzitě. Nevěnuje se však všeobecné hudební výchově, ale individuální hře hry na klavír na základních uměleckých školách. V prvním dílu skriptu z roku 2008 s názvem *Hra na klavír s komunikací v cizím jazyce (anglicky nebo německy) čili CLIL* předává svoje téměř dvacetileté zkušenosti s CLILem a popisuje výuku, kterou již několik let uplatňuje v praxi. Kromě teoretického výkladu pojmu CLIL a stručného popisu výuky skriptum obsahuje pro učitele hudební výchovy cenný dvojjazyčný česko-anglicko-německý slovník nejen slov, ale i obsáhlejších pokynů učitele.

Výhody a nevýhody CLILu

Vedle obecně pojaté výhody obohacení a zpestření výuky se CLIL jednoznačně osvědčuje v rovině jazykové, žáci se neučí pouze o jazyku, ale učí se skrze něj. Jazyk používají ve zcela reálných komunikačních podmínkách, nikoliv uměle vykonstruovaných situacích a komunikace v cizím jazyce se stává pro žáky přirozenou, žáci ztrácejí ostych spojený často s požadavkem na gramaticky správné vyjádření v hodinách cizího jazyka.

Dle některých odborníků CLIL podporuje i rozvoj kognitivních procesů – příznivě ovlivňuje porozumění a myšlení. Doc. RNDr. Jarmila Novotná, CSc., vyučující matematiku na Pedagogické fakultě Karlovy univerzity, uvedla, že „*to, že jsou žáci schopni nazírat na tentýž pojem z různých úhlů, jakoby se dívali přes ‚brýle‘ různých jazyků, může podstatně ovlivnit jejich schopnost myslet a rozumět. Jinými slovy: schopnost zarámovat myšlenky pomocí více než jednoho jazyka se jeví jako výhoda pro myšlení i studium.*“⁴ Mgr. Lenka Tejkalová ze stejné univerzity taktéž viděla přínos v implementaci anglického jazyka do matematiky. Zjistila, že když žáci nemohli pojmenovat geometrické objekty přímo tak jako v mateřském jazyce, začali je charakterizovat a srovnávat s objekty jinými a aktivovali tak komunikací v cizím jazyce kognitivní procesy vyššího řádu podle Bloomovy taxonomie.⁵

Zajímavým faktem se stalo svědectví několika učitelů, když potvrdili, že zavedení metody CLIL do výuky pozitivně ovlivnilo i je samotné. Nejenže získali větší sebevědomí a uvědomili si důležitost jazykových kompetencí svých i svých žáků, při práci s CLILem navíc objevili nové metody a postupy, které považují za vhodné pro jakýkoliv jiný typ výuky.

Zlepšení jazykových dovedností žáků je jednoznačné, avšak pro učitele hudební výchovy je důležitá otázka, jaký přínos skýtá CLIL po stránce obsahové. Stejně tak jako existují výzkumy po stránce obsahové, které jasně svědčí o přínosu CLILu, existuje i řada výzkumů, které dokazují, že žáci se naučí nejen stejné množství, ale dokonce menší množství informací v mateřském jazyce.

CLIL má navíc velké nároky na jazykovou připravenost učitelů. I když vyučujícím nemusí být v České republice přímo aprobovaný jazykář, kvalitní příprava na hodinu vyžaduje většinou obrovské množství času, spojeného s vlastním učením cizího jazyka či konzultacemi s jazykářem.

Úskalím také může být malá podpora ze strany vedení či rodičů, nedostatečné finanční prostředky pro materiální zajištění a z toho vyplývající efektivní realizaci.

Inovace v podobě zavedení nové metody do výuky také může odradit mnoho žáků, kteří zkrátka nenajdou nadšení pro další učení cizího jazyka v nejazykovém předmětu. Jazykem jsou přesyceni, ztrácejí motivaci si nově naučená slovíčka procvičovat a ve

⁴ Novotná, J. Hofmannová, M. *Cizí jazyk jako nástroj při výuce matematiky*. 8. setkání učitelů matematiky všech typů a stupňů škol. Praha: JČMF, 2002, str. 225 – 230. [online] [cit. 2012-1-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.jcmf.zcu.cz/SU/sbornik.pdf>>.

⁵ Tejkalová, L. *Výzkumy o přínosu CLIL* [online]. 2010. [cit. 2012-11-24]. RVP Metodický portál. Dostupné z WWW: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/9653/VYZKUMY-O-PRINOSU-CLIL.html/>.

volitelných aktivitách (hra na nástroj na základních uměleckých školách) tak mohou předčasně výuku ukončit.

Negativním faktorem také může být nedostatečná časová dotace a změna charakteru hudební výchovy jako předmětu, jelikož integrace cizího jazyka ubírá čas základním hudebním aktivitám, jakými jsou např. zpěv či aktivní muzicírování, které mají tvořit jádro tohoto předmětu.

I přes výše uvedená pozitiva a negativa si školy uvědomují, že posílení evropského rozměru vzdělávání je dnes dominujícím kritériem pro moderní vyučování a že pokud chtějí držet krok s rychlým vývojem společnosti, musí se mu chtě nechtě přizpůsobit.

LITERATURA

- HANUŠOVÁ, S., VOJTKOVÁ, N. *CLIL v české školní praxi*. Brno: Studio Arx, 2011, 103 s. ISBN 978-80-86665-09-2.
- KAZELLEOVÁ, J., VAŇOVÁ, T. *CLIL do škol. Hudební výchova pro druhý stupeň ZŠ*. Nové Město nad Metují: Tiskárna KNOPP, Masarykova univerzita, 2012, 50 s.
- MEHISTO, P., MARSH, D., FRIGOLS, M. J. *Uncovering CLIL: content and language integrated learning in bilingual and multilingual education*. Oxford: Macmillan Education, 2008. 238 s. ISBN 978-0-230-02719.
- MUCHOVÁ, H. *Německy nejen v němčině. Návrh hodin hudební výchovy pro 5. ročník ZŠ realizovaných v německém jazyce*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 114 s.
- ŠMÍDOVÁ, T., TEJKALOVÁ, L., VOJTKOVÁ, N. *CLIL ve výuce. Jak zapojit cizí jazyky do vyučování*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2012, 64 s. ISBN 978-80-87652-57-2.
- VAŠÍČEK, Z. *Hra na klavír s komunikací v cizím jazyce (anglicky nebo německy) čili CLIL. Základy – I. díl*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2008, 110 s. ISBN 978-80-86928-44-9.

Internetové zdroje

- *Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - Promoting Language Learning and Linguistic Diversity: an Action Plan 2004 – 2006.* [online]. 2006 [cit. 2012-11-28]. Dostupné z WWW: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52003DC0449:EN:NOT>.
- GIERSBERG, D. *Nemusí to být vždycky mercedes – perspektivy dvojjazyčného učení.* [online]. 2007 [cit. 2012-11-26]. *Goethe Institut*. Dostupné z WWW: <http://www.goethe.de/ges/spa/dos/ifs/ceu/cs2747777.htm>.
- KUBŮ, M., MATOUŠKOVÁ, P., MUŽÍK, P. *Výzkum implementace metody CLIL v České republice 2011.* [online]. 2011 [cit. 2012-11-20]. *Národní institut pro další vzdělávání*. Dostupné z WWW: http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CC4QFjAA&url=http%3A%2F%2Fpublikace.nidv.cz%2Fdata%2Fdownload%2Fc3142840a63d6289f3d3db8b45ffea14%3FcontestID%3D1&ei=_djAUIuvMs7DtAbhwYDgCw&usq=AFQjCNGL929YrK-GoFhRQWaZMTHK_Gf8pQ&sig2=uc2qN1_9GgxidvbJ3-b44g&cad=rja.
- NOVOTNÁ, J., HOFMANNOVÁ, M. *Cizí jazyk jako nástroj při výuce matematiky.* 8. setkání učitelů matematiky všech typů a stupňů škol. Praha: JČMF, 2002, str. 225 – 230. [online] [cit. 2012-1-12]. Dostupný z WWW: <http://www.jcmf.zcu.cz/SU/sbornik.pdf>.
- *Pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k postupu při povolování výuky některých předmětů v cizím jazyce.* [online]. 2008 [cit. 2012-11-30]. *MŠMT*. Dostupné z WWW: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/pokyn-ministra-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-k-postupu-pri>.
- SOLNIČKOVÁ, I. *HotPotatoes 6 pro začátečníky.* [online]. 2012 [cit. 2012-11-20]. Dostupné z WWW: http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CC4QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.fi.muni.cz%2FICT4ELT%2Fmaterial%2Fmanual%2F02_Hot_Potatoes_%28Cz%29.doc&ei=n9fAULL_D8_TsgaFmIGYBg&usq=AFQjCNFUve7gdDdhUf_aE2tM_eQxgInmLw&sig2=gNTo7Shy-2hasxZa2sqlTg&cad=rja.
- TEJKALOVÁ, L. *Výzkumy o přínosu CLIL* [online]. 2010 [cit. 2012-11-24]. RVP Metodický portál. Dostupné z WWW: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/9653/VYZKUMY-O-PRINOSU-CLIL.html/>.
- TOMANOVÁ, M. *Hudební forma.* [online]. 2012 [cit. 2012-11-25]. *El-dům*. Dostupné z WWW: http://moodlinka.ped.muni.cz/clil/lp_view.php?lp_id=2712.
- TOMANOVÁ, M. *Symfonický orchestr.* [online]. 2012 [cit. 2012-11-25]. *El-dům*. Dostupné z WWW: http://moodlinka.ped.muni.cz/clil/lp_view.php?lp_id=2712.
- TOMANOVÁ, M. *Taneční hudba – Techno.* [online]. 2012 [cit. 2012-11-25]. *El-dům*. Dostupné z WWW: http://moodlinka.ped.muni.cz/clil/lp_view.php?lp_id=2712.